

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA

Az alapvető jogok biztosa
mint fogyatékosügyei független mechanizmus

JELENTÉSE

az AJB-97/2025. számú ügyben,
A Galagonya Integrált Szociális Intézményben folytatott vizsgálattal
összefüggésben.

Érintett szerv: Galagonya Integrált Szociális Intézmény Tolna Vármegye

2025.

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-97/2025. számú ügyben**

1. A vizsgálat megindítása, előzmények

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 1. § (2) bekezdés d) pontja értelmében az alapvető jogok biztosa megkülönböztetett figyelmet fordít a leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportok jogainak a védelmére, az Ajbt. 1.§ (3) bekezdése és 39/O. § (1) bekezdése alapján pedig – a fogyatékosági független mechanizmus feladatkörében eljárva – rendszeresen vizsgálja a fogyatékosággal élő személyek jogainak a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezménynek (a továbbiakban: CRPD) való megfelelés szerinti érvényesülését. Az Ajbt. 39/O. § (2) bekezdése értelmében az alapvető jogok biztosa a 18. § (4) bekezdésében meghatározottakon túlmenően természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszasság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékosággal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni, vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára.

E feladatkörben a fogyatékosági független mechanizmus egyik vizsgálati céljaként *a nagylétszámú bentlakásos intézményekben élő személyek alapvető jogainak érvényesülését határozta meg az alapvető jogok biztosa.*

A vizsgálat indokoltságát, a fenti törvényi rendelkezéseken túl, a bentlakásos intézmények magas ellátotti létszáma önmagában is megalapozza, ugyanis a Fogyatékosági Egyezmény kifejezetten az önálló életvitel és az egyéni autonómia alapelveit deklarálja, amelyek a nagylétszámú otthonok működési diszfunkciói (személyi és tárgyi feltételek hiánya, túlzásfoltosság) következtében több szempontból is sérülhetnek, ahogy azt több korábbi ombudsmani vizsgálat feltárta.

A fentiek alapján *a bentlakásos intézményekben élő fogyatékos személyek alapvető jogainak monitorozása érdekében*, a fogyatékosági független mechanizmus keretében hivatalból indított eljárás részeként, *2024. február 07-09. között*, munkatársaim helyszíni vizsgálatot tartottak a *Galagonya Integrált Szociális Intézmény Tolna Vármegye (7100 Szekszárd, Szentmiklósi út 9.; a továbbiakban: Intézmény) Hétszínvilág Otthonának, Szent András Otthonának, Árpád-házi Szent Erzsébet Otthonának, valamint a Mechwart András Otthonának területén, működésük alapjogi szempontú áttekintése, valamint az ott élő fogyatékosággal élő személyek életkörülményeinek feltárása céljából.*

2. Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek

- *A jogállamiság elve és a jobbiztonság követelménye* „Magyarország független, demokratikus jogállam.” [Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban: Alaptörvény) B) cikk (1) bekezdés];
- *Az emberi méltósághoz való jog* „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.” [Alaptörvény II. cikk];
- *Az egyenlő bánásmód követelménye és az esélyegyenlőség előmozdításának elve* „A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes. Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.” [Alaptörvény XV. cikk (1)-(2) bekezdés];

- *A fogyatékossgal élők kiemelt védelme* „Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékossgal élöket.” [Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés];
- *A testi és lelki egészséghez való jog:* „Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.” [Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdés];
- *A nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangja* „Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját. Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.” [Alaptörvény Q) cikk (2)-(3) bekezdés].

3. Az alkalmazott jogforrások

- Magyarország Alaptörvénye;
- Ajbtt.;
- Fogyatékossgügyi Egyezmény (CRPD);
- A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.);
- A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (a továbbiakban: Szocvtv.);
- A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban: Mt.);
- A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet (a továbbiakban: SzCsM rendelet);
- Az egészségügyi szolgáltatások nyújtásához szükséges szakmai minimumfeltételekről szóló 60/2003. (X. 20.) ESzCsM rendelet (a továbbiakban: ESzCsM rendelet);
- Az Országos Fogyatékossgági Programról (2015-2025) szóló 15/2015 (IV. 7.) OGY határozat (a továbbiakban: OFP).

4. A megállapított tényállás

4.1. Az Intézményről a helyszíni vizsgálat során kapott tájékoztatás és a rendelkezésre álló dokumentumok alapján

Az integrált intézmény személyes gondoskodás keretébe tartozó szakosított ellátásokat nyújt, ezen belül ápolást-, gondozást nyújtó intézményi, rehabilitációs intézményi és lakóotthoni ellátásokat biztosít. Az Intézmény 2009. július 1-én különböző ellátási formák szervezeti és szakmai összekapcsolódásával jött létre. Az Intézmény fentartója a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság. A különböző ellátási formákban összesen 1004 férőhely áll rendelkezésre.

Az ápolást-, gondozást nyújtó intézményi ellátás idős, értelmi fogyatékos kiskorú és nagykorú személyek, pszichiátriai betegek, szenvedélybetegek számára, a rehabilitációs intézményi ellátás értelmi fogyatékos személyek és szenvedélybeteg személyek számára, az ápoló-gondozó célú lakóotthoni ellátás fogyatékos személyek számára biztosított. *Az Intézmény valamennyi telephelye rendelkezik szakápolási tevékenységre vonatkozó, egészségügyi szolgáltatásra jogosító működési engedéllyel, 2023. július 15-től szakápolási központot is működtet.*

Az intézményvezető beszámolója alapján, a lakók és az alkalmazottak kapcsolata az emberi méltóság tiszteletén, az egyenrangúságon, a bizalmon és az elfogadáson nyugszik. Az

ellátottakra, mint az Intézmény szolgáltatásait igénybe vevő személyekre tekintenek, szem előtt tartva a lakók magánélethez való jogát. Az emberi méltóság a szociális gondoskodás egyik legfontosabb kérdése.

Ennek tiszteletben tartása az Intézmény által nyújtott ellátások igénybevételekor úgy valósul meg, hogy a lakók egyénre szabottan kapják meg az állapotuknak megfelelő legmagasabb szintű fizikai és mentális ellátást és támogatást.

Az Intézmény saját otthonai között szoros a kapcsolat. Az ápoló-gondozó otthonokban élő lakók a fejlesztő munka eredményeként az integrált intézmény rehabilitációs célú otthonaiba kerülhetnek.

Az Intézmény 511 közalkalmazotti álláshellyel rendelkezik, amelyből 337 a szakmai létszám, valamint 174 a szakmai munkát segítő munkakör.

Az ellátottakkal közvetlenül foglalkozó személyes gondoskodást végző személyek több mint 80%-a szakképzett. Az 511 fő foglalkoztatottból 24% alapküvé végzettséggel, 49% középküvé és 27% felsőküvé végzettséggel rendelkezik. A szakmai munkát támogató-ellátó személyzet létszáma otthononként eltérő igazodva a feladatokhoz és az otthonok sajátosságaihoz. Létszámuk a takarítás, karbantartás, adminisztrációs területen az ellátandó feladathoz viszonyítva szükös. *A munkaerőhiány kezelésére megváltozott munkaképességű dolgozók kerültek felvételre, főleg kiségitő munkakörben 4-6 órában a rehabilitációs hozzájárulás terhén. A foglalkoztatottak fluktuációja jelentős, a felsőküvé végzettséget igénylő szakmai álláshelyek és az ápoló- gondozói álláshelyek is több hónapig betöltetlenek. A felsőküvé egészségügyi ismereteket igénylő szakápolói helyek betöltése megüresedésekor szintén nagy nehézséget jelent.*

A munkaerőhiány ellenére a dolgozók, hivatástudatuk, emberségük és a lehetőségeik mentén tisztességes, minőségi ellátást igyekeznek nyújtani. Az Intézményben a legtöbb munkakörben a munkavállalók 4 havi munkaidőkeretben kerülnek foglalkoztatásra. Ez lehetővé teszi, hogy a szükös ápoló-, gondozó létszám mellett is zavartalanul biztosított legyen a feladatellátás. *Kiemelendő, hogy a szakápolási feladat megjelenésével a feladatellátásban egyre nagyobb hangsúlyt kap a team munka, így kevesebb magasan képzett szakember jelenlétével is biztosított a biztonságos, és megfelelő minőségű ellátás.*

Az Intézmény 18 különböző építési idejű és állapotú épületben biztosítja az ellátottak lakhatását. *Az otthonok elhelyezkedésében és az épületek állapotában, valamint a jogszabályban meghatározott élettér biztosításában megmutatkozó különbségek miatt a telephelyek szolgáltatásai között jelentős különbségek mutatkoznak. Az Intézmény telephelyei:*

- Hétszínvilág Otthon, Szekszárd
- Árpád - házi Szent Erzsébet Otthon, Bonyhád
- Csilla von Boeselager Otthon, Tengelic
- Boróka Idősek Otthona, Dunaföldvár
- Levendula Lakóotthon, Regöly
- Margaréta Otthon, Regöly- Majsapuszta
- Méchwart András Otthon, Belecska
- Szent András Otthon, Bölcske
- Szivárvány Idősek Otthona, Bátaszék
- Tölgyfa Otthon, Pálfa
- Szociális Szakápolási Központ, Pincehely

A teljeskörű ellátás keretében nyújtott szolgáltatásokról

Az integrált intézmény a teljeskörű ellátás keretében biztosítja a lakhatást, étkezést, szükség esetén ruházattal, illetve textíliával történő ellátást, valamint ezek mosását, javítását, a

szociális gondoskodást, az egészségügyi ellátást, a gyógyszer és gyógyászati segédeszköz ellátást, valamint az ellátottak mentális gondozását.

Az étkeztetés biztosítása az alapszolgáltatás része a bentlakásos otthonokban. Az ellátottak életkori és egészségi állapotát figyelembe véve - az egészséges táplálkozás szempontjainak figyelembevétele mellett - az otthonok a közétkeztetési rendelet megtartásával biztosítják az ötszöri étkezést, melyből legalább egy meleg étkeztetés. Biztosított a speciális diéta, valamint a fogazat hiány miatti pépesítés. Az ellátottak étkezésének figyelemmel kísérése az önellátásra részben képes és képtelen ellátottak segítése a mindennapi gondozási folyamat része. A megfelelő diéta figyelemmel kísérésén túl ez kiterjed a folyadékbevitel nyomon követésére is. Az otthonokban a megfelelő mennyiségű folyadék bevitelről az ápoló-gondozó munkatársak gondoskodnak, a folyadékbevitelt a „Folyadékklapon” dokumentálják.

A táplálkozási nehézséggel küzdő ellátottak szondatáplálása nasogastrikus¹, vagy gastrostomán² keresztül valósul meg. A szondatápláltak száma 13 fő az Intézményben, amelyből 10 főt a Hétszínvilág Otthonban látnak el. Az Intézmény konyháin dietetikus által összeállított étlap alapján szakácsok, diétás szakácsok készítik az ételeket. Az élelmezés adminisztrációját a konyhavezetők végzik. Az ellátottak részére minden otthonban biztosított az étlap megismerésének lehetősége, amely az ebédlőkben kerül kifüggesztésre. Az étlapok naponként, diéta szerint és étkezésenként tartalmazzák a menüt.

Az Intézmény rendelkezik az étkezések során, illetve az esetleges félrenyelés, aspiráció megelőzésére és bekövetkezése esetén alkalmazandó feladatokra vonatkozó eljárásrenddel. Az eljárásrendeket az új dolgozókkal belépéskor megismertetik, amelyről megismerési nyilatkozatot is kell tenniük.

A lakók számára szükséges ruházat és textília biztosítása, amennyiben saját ruházattal nem rendelkezik a bentlakásos intézmény jogszabályban előírt kötelessége. Az otthonok biztosítják a ruházat, textília tisztítását, javítását, személyre szóló felhasználásának nyilvántartását. A mosodák gépi felszereltsége és az éves szennyesruha mennyisége egyenes arányban állnak, viszont jelentős számban használnak az otthonok még háztartási célú gépeket is a szükségletek kielégítésére.

Mentálhigiénés ellátás

Az Intézmény otthonaiban a lakók testi és lelki jólétének biztosítása a gondozás és a mentálhigiénés ellátás szoros egységében valósul meg. A leggyakoribb és a mentálhigiénét leginkább érintő problémák a lakóközösségbe való beilleszkedési nehézségekből, illetve a járványügyi helyzet következményeiből keletkeztek. Az Intézményben dolgozó szakemberek a problémahelyzeteket egyéni, illetve csoportos segítő beszélgetésekkel igyekeznek feloldani. A foglalkozások feladata a lakók gondolatainak jó mederbe terelése, a feszültségek oldása és a további konfliktusok kialakulásának megakadályozása. A szakdolgozók külön figyelmet fordítottak a növekvő számú demenciával élő lakók mentális gondozására, valamint a viselkedészavarral küzdő ellátottak speciális szükségleteire.

A szakszemélyzet törekszik az otthonokon belüli kis közösségek, társas kapcsolatok kialakítására, a konfliktushelyzetek kezelésére, a lakók családi kapcsolatának ápolására, a hitélet gyakorlás feltételeinek biztosítására, a szabadidő kulturált eltöltésének és a terápiás foglalkozások megszervezésére. Az otthonokban zajló mentálhigiénés ellátás során fokozott figyelmet fordítanak a családdal történő kapcsolattartásra telefonos, internetes, személyes találkozások szervezésével.

¹ A nasogastrikus szonda az orrüregen és a nyelőcsővön át a gyomorba levezetett szonda.

² A szájon át táplálkozni képtelen, de egyébként ép emésztőrendszerrel rendelkező betegek tartós táplálására szolgáló műtéti úton felhelyezett eszköz, amelynek segítségével tápoldatot lehet juttatni a gyomorba.

A nyári időszakban rendszeresek a kirándulások, a sporttevékenységek, sportversenyek, zenés délutánok, nyaralások, valamint megünneplésre kerülnek a születésnapok, névnapok és a hagyományos ünnepek (karácsony, húsvét, pünkösd, anyák napja stb.).

Az egyéni fejlesztési terveket a jogszabályi előírások, a szakmai iránymutatások figyelembevételével, illetve az Intézményben folyó ápoló-gondozó munkával összhangban készítik el az otthonok munkatársai. Az egyéni fejlesztési terveket az ellátottak törvényes képviselőivel megismertetik és aláírják. A terveket az ellátottak állapotváltozása esetén felülvizsgálják és módosítják.

Az otthonok fejlesztő-foglalkoztató csoportban dolgozó munkatársai éves munkatervet, foglalkoztatási tervet és rendezvénytervet készítenek. A programok és foglalkozások színesek és változatosak, kapcsolódnak a fejlesztési célokhoz, a hagyományos ünnepekhez, valamint alkalmazkodnak az ellátottak képességeihez és igényeihez. A foglalkozások leggyakoribb témái a társasjáték, a tánc, a színház, a vallás és a párkapcsolat. A kiskorúaknál a mozgásfejlesztés, a beszédészlelés, a gondolkodás és a finommotorika fejlesztése áll a foglalkozások középpontjában.

Az ellátás során biztosított az ellátottak foglalkoztatása, a szabadidő hasznos eltöltése, az életkörülményekkel kapcsolatos problémák önálló megoldása, a pénzkezeléssel kapcsolatos segítségnyújtás, továbbá az ellátottak egyéni szükségletei szerinti szolgáltatások elérhetősége.

Az Intézmény dolgozói a kiskorú ellátottak gondozása során a pedagógiai szakszolgálat szakvéleményének figyelembevételével rögzítik a fejlesztési irányokat, továbbá figyelemmel kísérik a gyermekvédelmi szakellátás keretében ellátott kiskorúak nevelésbe vételének felülvizsgálatát.

Foglalkoztatás

Az Intézmény otthonaiban az ellátottak életkorának és egészségi állapotának, képességeinek megfelelően az egyéni gondozási-, fejlesztési tervben, illetve rehabilitációs programban megfogalmazott célkitűzésekkel összhangban szocioterápiás foglalkozásokat szerveznek. A szocioterápiás foglalkozások közül az Intézmény munkaterápiát és terápiás- és készségfejlesztő foglalkozást biztosít. A munkaterápiában résztvevő ellátottak, az erre vonatkozó szabályzat alapján, munkaterápiás jutalomban részesülhetnek. A munkaterápiás jutalom a munkavégzés jellegétől függően differenciált, amelynek havi összegét a munkalapon rögzített tevékenység jellege és a munkavégzéssel töltött idő alapján az Intézmény vezetője és a foglalkoztatást vezető szakember határozza meg. A munkaterápia díjazását a „Szabályzat a munkaterápiás jutalom megállapítására és kifizetésére” szabályzat tartalmazza, amelyet a tevékenységben résztvevőkkel ismertetnek.

Az Intézmény a „Fejlesztő Foglalkoztatás Szakmai Programjában” meghatározottak szerint a fogyatékos személyeket, pszichiátriai és szenvedélybeteg személyeket ellátó hét telephelyén (Szekszárd, Bonyhád, Regöly, Belecska, Pálfa, Bölcske, Tengelic) munkavégzésre irányuló foglalkoztatást nyújt, külön a székhelyhez kötött szolgáltatói nyilvántartásba történt bejegyzés alapján. A fejlesztő foglalkoztatás célja az egyéni gondozási, fejlesztési tervben, illetve rehabilitációs program foglaltak szerinti, az egyén egészségi állapotának, korának, fizikai és mentális állapotának megfelelő fejlesztési és foglalkoztatási szolgáltatás biztosítása útján, az ellátott felkészítése az önálló munkavégzésre vagy a nyílt munkaerőpiacon történő elhelyezkedésre.

A fejlesztő foglalkoztatás keretében csak olyan feladatot végezhet az ellátott, amelyet egészségi állapota és szellemi képességei alapján tartósan és folyamatosan képes ellátni:

- *Parkgondozás (Belecska, Bonyhád, Bölcske, Pálfa, Regöly, Szekszárd, Tengelic)*
- *Takarítási tevékenység (Belecska, Bonyhád, Bölcske, Pálfa, Regöly, Szekszárd, Tengelic)*

- *Mosodai tevékenység (Belecska, Bonyhád, Bölcske, Pálfa, Regöly, Szekszárd, Tengelic)*
- *Konyhai kisegítő tevékenység (Belecska, Bonyhád, Bölcske, Pálfa, Regöly, Szekszárd, Tengelic)*
- *Konyhakerti munka (Bonyhád, Bölcske, Regöly, Tengelic)*
- *Varrodai tevékenység (Tengelic)*
- *Mézeskalács készítés (Pálfa)*
- *Szövőműhely (Belecska, Bonyhád, Regöly, Szekszárd, Tengelic)*
- *Bőrtermék készítő műhely (Bonyhád, Bölcske, Szekszárd)*
- *Fazekas műhely (Pálfa, Szekszárd)*
- *Ajándéktárgy készítő tevékenység (Belecska, Bonyhád, Bölcske, Pálfa, Regöly, Szekszárd, Tengelic)*
- *Szárasztésza készítés (Szekszárd)*
- *Portaszolgálat (Belecska, Tengelic).*

Az Intézményben az engedélyezett foglalkoztatottak száma a hét telephelyen összesen 295 fő: fejlesztési jogviszonyban 280 fő, Mt. szerinti foglalkoztatásban 15 fő vehet részt.

Az Intézménynek a fejlesztő foglalkoztatás során előállított termékek értékesítéséből jelentős bevétele származik (2022. évi bevétele 20.451.032 Ft volt), ami a foglalkoztatás céljára maradéktalanul visszaforgatásra kerül. A bevételt eredményező tevékenységek: varrodai termékek (munkaruha, ágyruha, törülköző stb.), zöldségfélék, primőr áruk, gyümölcsök, piacképes kézműves ajándéktárgyak (gyertya, bőrtermékek, asztaldíszek, fali díszek stb.), szőnyegek, száraz tészta és mézeskalács értékesítés.

Az Intézmény ajándékboltot üzemeltet Szekszárd belvárosában (*Csip-Csup egyedi kézművestermékek boltja*), ahol megvásárolhatóak a foglalkoztatásban résztvevő ellátottak által készített termékek.

A szakmai munka elismeréseként az Intézmény 2022. szeptemberében „Az Év Fejlesztő Foglalkoztató Intézménye” oklevélben részesült.

Szakápolási tevékenység

Az otthonok többségben az alapápolási feladatokon túl szakápolási feladatok biztosítása szükséges. Egészségügyi szolgáltatás gyakorlására jogosító működési engedéllyel a regölyi lakóotthon kivételével minden telephely rendelkezik. Valamennyi telephelyen egységesen a *Szakápolás Szakmai Programjában* került meghatározásra a szolgáltatás szakmai tartalma. A tevékenység végzésekor folyamatosan biztosítja az Intézmény a betegek pszichés támogatását, az ápolási folyamat dokumentálását, a rendszeres kommunikációt a házi-, illetve kezelőorvossal, valamint a betegek ellátásában résztvevőkkel.

A szakápolói munkakör az ESzCsM rendelet 3. számú melléklete szerint I., II. kategóriás ápolónak minősülő szakápolói végzettséggel tölthető be. Ennek a feltételnek az Intézmény összes szakápolója megfelel. Az Intézményben jelenleg 33 fő szakápolói megbízással rendelkező ápoló dolgozik, akik egészségügyi kamarai tagsággal rendelkeznek, az egészségügyi továbbképzési rendszerben nyilvántartottak, továbbképzési kötelezettségüket teljesítik és egészségügyi kiegészítő pótlékban részesülnek.

A leggyakoribb szakápolási feladatok az otthonokban a szondán át történő táplálás, III-IV. st. decubitáldótt³ területek ellátása, lábszárfejkély ellátás, tracheostoma⁴ ellátás, nyitott és zárt sebek, műtéti területek ellátása, vér és testváladék vétele, állandó katéter cseréje, stoma ellátás szövödményes esetben, tartós fájdalomcsillapítás, a haldoklók ellátása, valamint a gyógyászati segédeszközök használatának betanítása.

³ *felfekvés, latinul decubitus, nyomási fejkély,*

⁴ *A tracheostomia sebészetileg kialakított nyílás, amely a torkon, a légcső tartományán keresztül történik, hogy megkönnyítse a levegő bejutását a tüdőbe.*

Egészségügyi ellátás

A rendszeres orvosi ellátást a telephelyek közigazgatási területén praxisjoggal rendelkező háziorvosok biztosítják.

Tevékenységük a felvilágosítás, tanácsadás és szűrés, a lakók vizsgálata, gyógykezelése, egészségi állapotának ellenőrzése, orvosi rehabilitációja, illetve szükség esetén szakorvosi vagy fekvőbeteg gyógyintézeti vizsgálatra, gyógykezelésre utalás, valamint a fertőző betegségekkel és fertőző betegségekre gyanús személyekkel kapcsolatos tevékenységek ellátása. A háziorvosok szükség esetén minden olyan közegészségügyi-járványügyi intézkedést megtesznek, amely a lakók egészségének megóvása érdekében szükségesek. Feladatuk továbbá a gyógyszerek, gyógyászati segédeszközök felírása. *Az Intézményben a jogszabályi előírásnak megfelelő óraszámban kilenc háziorvos, egy gyerekorvos, és három pszichiáter biztosítja az orvosi ellátást, többségében vállalkozási szerződés mellett.*

A kiskorú fogyatékos személyeket ellátó otthonban minden kötelező védőoltást megkapnak a gyermekek. A magas rizikófaktorú betegségekkel kapcsolatos alapszintű vizsgálat keretében rendszeres szűrővizsgálatokat végeznek a szakemberek (magas vérnyomás, cukorbetegség, szív- és érrendszeri szűrések). A szakorvosi szűrővizsgálatok tüdő, ortopédiai, és nőgyógyászati jellegűek. Az otthonok pszichiátriai járóbetegellátásra vonatkozó működési engedéllyel rendelkeznek, közreműködő pszichiáter megbízásával. Egyéb szakorvosi konzíliumok az otthonokhoz területileg legközelebb eső járóbeteg szakrendeléseinek történnek (urológia, bőrgyógyászat, szemészet, tüdőgondozó, belgyógyászat, reumatológia, ideggyógyászat stb.).

Az intézményvezető szakmai beszámolója szerint a lakók gyógyszerrel történő ellátása a jogszabálynak megfelelően folyamatosan biztosított. A gyógyszerek szemre történő nyilvántartása a Novotthon gyógyszer program segítségével történik. Az ápolási-gondozási munka, valamint a gyógyszerelés szabályainak betartása és betartatása kiemelkedően fontos feladat az Intézményben.

A szakorvosi javaslatok, eszközök beszerzése, nyilvántartása, a gyógyászati segédeszközök használatának betanítása megszervezett. Az Intézmény rendelkezik a komfortot, életminőséget javító segédeszközökkel. Ezek között szerepel betegemelő, fürdetőszék, kerekesszék, speciális kerekesszék, járókeret, támbot.

Problémát okoz az Intézmény számára, hogy a NEAK által támogatott inkontinencia termékek köre ez elmúlt évben beszűkült. A vizsgálat során elhangzottak szerint a jelenleg közgyógyellátásra felírható pelenkák befogadóképessége a korábban használt és megszokott termékekhez képest csökkent. Az előállítási technológia a megszokottól eltérő, ami a támogatott pelenkaszám feletti igényt növeli, a gyakori átázások miatt a pelenkázások száma és a bőrproblémák száma is emelkedik ezzel a mosoda terheltsége is növekszik. A forgalmazók a szállításért különböző mértékű többletköltségeket számolnak fel.

Az Intézmény otthonaiban a fertőzések előfordulása, terjedésének megakadályozása, illetve megelőzése érdekében az infekció protokollban leírtak alapján járnak el a dolgozók, amelyben megtalálható a fertőző beteg ellátásra vonatkozó eljárásrend. A fertőzőbetegeket elkülönítve, izolációs szobában gondozzák és ápolják.

Integrált intézményi szinten a szakmai munkakörben foglalkoztatottak újraélesztéssel kapcsolatos és elsősegélynyújtási ismereteit - különös tekintettel a fulladásos esetek ellátására - rendszeresen frissítik, az oktatásokról jegyzőkönyv és jelenléti ív készül.

Az ellátottak jog- és érdekvédelme, a panaszjog gyakorlásának módja

Az ellátottak jogai, érdekei érvényesülésének biztosítása érdekében az Intézmény otthonaiban *Érdekképviselési Fórum* működik. A fórum működésének szabályait külön szabályzat tartalmazza. Az Érdekképviselési Fórum évente két alkalommal ülésezik. *Lakógyűlésre* éves szinten minimum két-három alkalommal kerül sor. A lakógyűléseken elhangzottakat feljegyzés formájában dokumentálja az Intézmény. Az üléseken a leggyakoribb témák az együttélésből adódó problémák és a közös rendezvények, ünnepek megbeszélése.

Az Intézmény Házirendjében szabályozott módon az ellátottaknak joguk van a panaszuk kivizsgálásához. A kiskorú lakók esetén szülője vagy gyámja, cselekvőképességet korlátozó gondnokság alatt lévő lakó és annak gondnoka, a cselekvőképességet kizáró gondnokság alatt álló törvényes képviselője, valamint a jogosult írásban panasszal élhet az Intézmény vezetőjénél, aki azt köteles kivizsgálni, és 15 napon belül írásban értesíteni a panasztevőt az elé terjesztett panasz kivizsgálásának eredményéről. A szükséges intézkedések egyidejű megtételével felhívja a figyelmet a jogorvoslati lehetőségekre. A jogosult és/vagy törvényes képviselője, ha a panasz kivizsgálására az Intézmény vezetője határidőben nem intézkedik, vagy az intézkedésével nem ért egyet, az intézkedés kézhezvételét követő nyolc napon belül a fenntartó Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Tolna Vármegyei Kirendeltségéhez fordulhat.

Az Intézmény otthonaiban a panaszláda mindenki számára elérhető helyeken került elhelyezésre. Az Intézmény vezetője fontosnak tartja, hogy az esetlegesen felmerülő problémákat, konfliktusokat még az elején kezeljék. Tapasztalatai szerint ez a gyakorlat jól működik az otthonokban. Az elmúlt évben panasz bejelentés, sem hozzátartozói, sem ellátotti részről nem érkezett.

2016. március 1-vel lépett hatályba integrált intézményi szinten a 2/2016. számú intézményvezetői utasítás az ellátottak szabad szobaválasztásáról, amelynek végrehajtásáért az otthonok vezetői a felelősek.

Az ellátottak szabad mozgásának és az Intézményből történő távozásának rendje, valamint a látogatók fogadására vonatkozó szabályok a Házirendben megtalálhatók.

A korlátozó intézkedések alkalmazásának eljárásrendje a Házirendben megtalálható. A vizsgálatot megelőző egy évben korlátozó intézkedésre nem került sor a vizsgálatban érintett otthonokban.

Az ellátást igénybe vevőnek joga van az Intézmény működésével, gazdálkodásával kapcsolatos legfontosabb adatok megismeréséhez. Ennek teljesítése érdekében az Intézmény vezetője évente tájékoztatót készít, amelyet az ellátottakkal az otthonvezető a lakógyűlés keretében ismertet. Az intézményi térítési díjról és az egy ellátottra jutó havi önköltségről évente a térítési díj felülvizsgálata során írásban kap tájékoztatást az ellátott, illetve a törvényes képviselője, valamint az otthonok faliújságján elhelyezésre kerül az intézményvezető által készített tájékoztató az Intézmény működési költségeiről.

Az ellátásra jogosult jogainak és érdekeinek képviselését (egyéni megkeresés alapján) az *Integrált Jogvédelmi Szolgálat*, mint központi hivatal keretein belül, a szociális ellátó rendszertől függetlenül működő jogvédelmi képviselő is elláthatja. Az ellátottjogi képviselő rendszeresen látogatja az Intézmény otthonait. Fogadóórái az otthonok faliújságján és az interneten is megtalálhatóak.

Amennyiben az ellátást igénybe vevő egészségi állapotánál vagy egyéb körülményeinél fogva közvetlenül nem képes az illetékes szervek megkeresésére, az intézményvezető segítséget nyújt ebben, illetve értesíti az ellátott törvényes képviselőjét, vagy az ellátottjogi képviselőt az ellátott jogainak gyakorlásához szükséges segítségnyújtás céljából.

Lelkigondozás és hitélet

A lelkigondozással, hitélettel kapcsolatos tevékenységet és az ehhez kapcsolódó tevékenységek koordinálását, lebonyolítását külön, teológus végzettségű munkatárs végzi az Intézményben. Az év folyamán az Intézmény otthonaiban hitéleti, lelkigondozói alkalmak, igehirdetések és bibliaórák az egyházi év ünnepköreihez igazodó tematikával és tartalommal heti, kétheti rendszerességgel kerültek megrendezésre.

Az elmúlt évben került lebonyolításra a dolgozók számára a gyász- és veszteség feldolgozást segítő lelkigondozói nap, amely a szociális intézményekben dolgozóknak a lelkileg megterhelő halálesetek gyakori átélése és az ezzel kapcsolatos veszteség-feldolgozást hivatott előmozdítani. A résztvevők gyászfeldolgozását, lelki egyensúlyának helyreállítását, klinikai és pasztorál-pszichológus vezetésével tartott csoportos beszélgetések segítették.

A lelkigondozás keretében szerveződött az Intézményi Lelki nap és a Máriakémei zarándoklat. Ezen felül 2024. május 20-án a Pécsi egyházmenye szervezésben a fogyatékossgal élő személyek zarándoklatán vettek részt Máriagyúdon.

Intézményi programok

Az Intézmény otthonai az ellátottak meglévő képességeinek szinten tartása és fejlesztése érdekében szocioterápiás foglalkozásokat szerveznek. Ezek sokfélesége biztosítja a lakók életkori és mentális sajátosságaihoz, az év ritmusához, és azokat tagoló ünnepekhez kapcsolódó rendszeresen szervezett programokat.

Az Intézmény megalakulása óta hangsúlyos a dolgozók közösségtudatának formálása. Az évi rendszerességgel lebonyolításra kerülő dolgozói sportnap célja a munkahelyen kívüli együttlétet a játékos élményszerzés a személyes, valamint szakmai kapcsolatok építése, ápolása. A munkahelyi csapatépítésre minden évben Domboriban kerül sor. A munkatársak számára szervezett éves Lelki nap júniusban Határhelyzetben címmel került megrendezésre. Az Intézmény helyi fesztiváljai (Mechwart András Kulturális Fesztivál, Csilla Von Boeselager Kulturális Fesztivál, Fadd Dombori fesztivál), lehetőséget adnak az ellátottaknak a találkozásra, az együttlétre, az örömteli kikapcsolódásra. Szabadtéri főzéssel egybekötött kirándulások, gyalogtúrák, horgászat, fürdözések, mozi- és színházlátogatás, állatkerti séták, nagyvárosi bevásárlások, városi rendezvényeken való részvétel, zarándoklatok, valamint a különféle ünnepkörökhöz kapcsolódó bálók egyaránt szerepelnek a megvalósított programok között.

A lelki egészség megőrzésének fontos részre, hogy a lakók nyáron különböző szabadtéri programokon, rendezvényeken, nyaraláson vesznek részt. Az Intézmény lakói, több turnusban vesznek részt a Fadd-Dombori üdülőtelepen szervezett nyaraláson. A táborban a fejlesztő és mentálhigiénés munkatársak színes programokat szerveznek az ellátottak számára. A gondtalan és felszabadult kikapcsolódás, az Intézményen kívül átélt élmények hozzájárulnak a lakók mentális és testi egészségének megőrzéséhez és fejlesztéséhez.

A lakók mentálhigiénéje mellett az otthonok vezetői szem előtt tartják a dolgozók lelki egészségét is. Az intézményi zarándoklat minden év szeptemberében Máriakémei zarándoklat megrendezésre. Valamennyi otthonból érkeznek lakók és dolgozók. A testi, lelki felfrissülésre, személyes találkozásokra alkalmas és lehetőséget biztosító előadásokkal, szentmisével, sok énekléssel, a szociális foglalkoztatás termékeinek bemutatásával zajlik. Emellett minden év novemberében megünnepli az Intézmény a *Szociális Munka Napját*, amely alkalmakon elismerésben és igazgatói dicséretben részesülnek az év kiemelkedő teljesítményt nyújtó dolgozói.

Az Intézmény fejlesztésre, valamint a férőhelyek kiváltására vonatkozó tervei

Az intézményvezető beszámolója alapján a 2009. óta működő integrált szociális intézmény szervezete több alkalommal esett át változásokon, igazodva a szükségletekhez és a lehetőségekhez. A már meglévő jó gyakorlatok folytatása, a változó szakmapolitikai környezethez igazodás, a vezetés flexibilitásának megtartása, az intézményvezetés szempontjából a legfontosabb feladat. Az Intézmény szolgáltatási köre 2023. január 1-től a szociális alapellátáshoz tartozó jelzőrendszeres házi segítségnyújtással bővült. A jövőben elérendő célként fogalmazódott meg az új szolgáltatási forma hatékony működtetése.

Az Intézmény szakmai munkájában kezdettől fogva hangsúlyos a hatékony és minőségi ellátásra törekvés, amely megmutatkozik az intézményi szabályozórendszer folyamatos, a változó környezethez történő igazításában, a humán erőforrás fejlesztésében és védelmében, az infrastruktúra fejlesztésére tett lépésekben, a gondozási, ápolási technikák fejlesztésében, a fegyelmezett és pontos dokumentációs rendszer működtetésében, valamint a gazdaságos működtetésre törekvésben. Mindezek együttes hatása a szolgáltatás minőségét befolyásolják.

Az intézményvezető véleménye szerint *a team munka általánossá tételével a munkaidőkeret adta munkaszervezési lehetőség kihasználásával a munkaerőhiány mellett is jó minőségű szolgáltatást lehet nyújtani, kevesebb magasan képzett szakember alkalmazása mellett is.* A jelenlegi szervezet hatékonyabb működtetése mellett a dolgozókat és az ellátottakat igyekeznek felkészíteni a közösségbe ágyazott ellátási formákban történő életvitelre.

Az Intézmény otthonai hosszú évek óta terepet biztosítanak a szociális és egészségügyi képzésekben résztvevő diákok, hallgatók számára. Számuk, és a gyakorlatukat töltők köre, évről évre változik. A gyakorlat letöltése mind az otthonok, mind a diákok számára kölcsönös előnyöket kínál. A diákok közül többen tanulmányaik végeztével az Intézmény otthonaiban helyezkednek el. A szakmai gyakorlatot teljesítők tapasztalt, a mindennapi munkában járatos szakemberek irányításával készülhetnek fel jövőbeli hivatásukra, az otthonokba pedig a hallgatók által új szemlélet, szakmai és tudományos eredmények juthatnak el. Az Intézmény munkaerő utánpótlás reményében 2022. évben bekapcsolódott a duális képzésbe, amelynek keretében jelenleg négy fő szociális ápoló-gondozó tölti a Hétszínvilág Otthonban a gyakorlati idejét. A tanulók hallgatói munkaszerződéssel végzik feladataikat.

Az intézményi férőhelyek kiváltásáról szóló 2019 - 2036 évekre vonatkozó hosszú távú koncepcióról szóló kormányhatározatban foglaltak figyelembevételével az Intézmény az ápoló-, gondozó férőhelyek kiváltását az Intézményi Kiváltási Tervben meghatározottak szerint tervezi végrehajtani. A Tolna Vármegyei települések szolgáltatási gyűjteményének elemzése szempontjából meg kell jegyezni, hogy csak a nagyobb városokban és közvetlen környezetükben biztosított a szociális alapszolgáltatások közül a nappali ellátás, a támogató szolgálat és a közösségi ellátás. Szintén a nagyobb városokban jelennek meg azok az akkreditált foglalkoztatók, amelyek az Intézmény fejlesztő foglalkoztatásán túl munkalehetőséget biztosíthatnak a megváltozott munkaképességű ellátottaknak. Az egészségügyi szakellátás is ezekre a városokra összpontosul, így a városok és a városkörnyéki települések rendelkeznek csak az érintettek számára megfelelő szolgáltatási struktúrával.

Az elvégzett támogatási szükséglet felmérés eredményeire támaszkodva az Intézmény otthonai önálló kiváltási tervekkel rendelkeznek. Az Intézmény otthonaiban, az ellátottak felmérését követően a gondozási, fejlesztési terveik része lett az új ellátási formára történő felkészítés. A támogatott lakhatás szolgáltatásának kiemelt területe az érintett ellátottak foglalkoztatásba történő bevonása, mivel megélhetésüket, illetve a támogatott lakhatás térítési díját munkából származó jövedelemből tudják biztosítani. Az Intézmény dolgozói ezért igyekeznek segíteni abban, hogy minden érintett ellátott számára megtalálják a legoptimálisabb foglalkoztatási formát.

A támogatott lakhatás és az alapszolgáltatások megismertetése érdekében az Intézmény a Szakmai Programjában szabályozottan felkészítéseket tervez az ellátottak és a dolgozók körében.

Az intézményvezető tájékoztatása alapján *az Intézmény költségvetése, támogatott lakhatás kiépítésére és fenntartására jelenleg nem rendelkezik kerettel, azt csak külső, pályázati forrásból tudná megvalósítani.*

A tervek szerint az új támogatott lakhatás szolgáltatás férőhelyeire az Intézmény, kiváltással érintett telephelyeiről kerülhetnek majd felvételre az ellátottak.

4.2. Az Intézmény vizsgálattal érintett otthonainak személyi, tárgyi és működési feltételei a helyszíni vizsgálat tapasztalatai és a rendelkezésre álló dokumentumok alapján

4.2.1. Hétszínvilág Otthon

A Hétszínvilág Otthon (7100 Szekszárd, Szentmiklósi u. 9.), amely egyben az Intézmény székhelye is, Szekszárd város északi részén, tömegközlekedési eszközzel jól megközelíthető helyen fekszik.

Az épületegyüttes főépületből és az abból nyíló 6 pavilonépületből áll. A főépületben kapott helyet az Intézmény székhelye, a Hétszínvilág Otthon pedig a 6 pavilonépületből 5 pavilont használ. A 6. pavilonban a Gyermekvédelmi Központ Tolna Vármegye különleges lakásotthona található.

Az Otthon vegyes profillal működik, ápolást-gondozást nyújtó otthoni, ápoló- gondozó lakóotthoni és rehabilitációs ellátást biztosító szolgáltatások egy telephelyen történő megszervezésével. Az ellátás sajátossága, hogy a vármegyében egyedül ebben az otthonban látnak el kiskorú fogyatékosokkal élő személyeket. *Az SzCsM rendelet 59. § alapján gondoskodniuk szükséges a tankötelezettségi kort elért gyermekek tanulási képesség vizsgálatának megszervezéséről, a gyógypedagógiai fejlesztésről, valamint a gyermekek állapotának megfelelő képzési kötelezettség teljesítéséről*

Az ellátottak egészségi állapotának függvényében különböző egyénre szabott ellátásban, terápiás és képességfejlesztő foglalkoztatásban részesülnek.

Engedélyezett férőhelyszám:

- 20 férőhelyen kiskorú értelmi fogyatékosok ápoló – gondozó otthona
- 50 férőhelyen nagykorú értelmi fogyatékosok ápoló – gondozó otthona
- 16 férőhelyen értelmi fogyatékosok rehabilitációs intézménye
- 10+14 férőhelyen fogyatékosok ápoló-gondozó célú lakóotthona

Az Otthon engedélyezett férőhelyeinek száma 110 fő, amelyből jelenleg a betöltött férőhelyek száma 99 fő.

Az ellátottak közül 3 fő cselekvőképes. Kiskorúság miatt cselekvőképtelen 14 év alatti ellátott 16 fő, részlegesen korlátozó gondnokság alatt áll 16 fő, valamint teljes korlátozó gondnokság alatt 64 fő ellátott áll.

Az Intézményben folyamatosan figyelemmel kísérik a rehabilitációs ellátás időtartamát, amelynek várható lejártáról az otthonvezető az ellátottat, illetve, ha van, akkor a törvényes képviselőjét is értesíti. A rehabilitációs alkalmassági vizsgálatról szóló szakvélemények az ellátottak személyi anyagában megtalálhatóak.

Az otthonban élő ellátottak közül 30 fő vesz részt a fejlesztő foglalkoztatásban, munkájukat 3 fő segíti, valamint 1 fő fejlesztő foglalkoztatás vezető felügyeli. Az otthon területén *tésztaüzem működik*, ahol az ellátottak különféle munkafázisokban (tojás előkészítés, tészta készítés, szárítás, csomagolás) vesznek részt a tésztagyártásban. A köretként, illetve levesbetétként felhasználásra kerülő tésztafélék egy részét az Intézmény konyháján hasznosítják, a többi terméket értékesítik.

A lakóotthonokban élő ellátottak számára a hét minden napján, minden étkezést az Intézmény biztosít.

Az otthon személyi és tárgyi feltételei

Az intézményvezető beszámolója alapján az otthon szakmai álláshelyein 47 fő, a fejlesztő foglalkoztatásban 4 fő szakembert foglalkoztat.

A súlyosan fogyatékos személyeket ellátó csoportokban műszakonként biztosított a kettő vagy annál több ápoló-gondozó jelenléte egy részlegen. Mind a kiskorú, mind a nagykorú egységben, valamint a rehabilitációs intézményi egységben és a lakóotthonokban a lakószobák nagysága meghaladja az ellátottanként 6 m² lakóterületet. A lakószobák, a közösségi és kiszolgáló helyiségek bútorzata, felszereltsége megfelel az ellátottak életkori sajátosságainak, valamint egészségi és mozgásállapotának.

A lakóotthonokban azonban problémát okoznak az esőzések utáni beázások, amely miatt a falak rongálódnak és a penész is megjelenik, elsősorban a folyosókon és a vizesblokk területén. A szakemberek véleménye szerint a probléma megszüntetése érdekében tetőcserére lenne szükség, azonban a pénzügyi fedezet nem áll az Intézmény rendelkezésére. Amíg ez nem valósul meg addig belső munkálatokkal próbálják az állagmegóvást biztosítani.

A Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Tolna Vármegyei Kirendeltsége (a továbbiakban: SZGYF) 2022. december 1-i fenntartói ellenőrzés jegyzőkönyvében⁵ olvasható, hogy a II. számú pavilonból a beázások miatt ki kellett költöztetni a lakókat, mert a fal annyira penészes és dohos volt, hogy az veszélyt jelentett a kiskorú ellátottak egészségére. Az SZGYF 2023. november 28-án készült helyszíni ellenőrzésének jegyzőkönyvéből⁶ kiderül, hogy az említett probléma továbbra is fenn állt – „A tető miatti beázások az otthon mindennapi életét nehezítik meg, sok ehhez köthető folytatólagos probléma jelentkezik az ingatlan állagában, azonban egyelőre hosszú távú megoldás még nem született.”

A vizsgálat időpontjában a kazánház rekonstrukciója folyamatban volt, amelynek keretében kazáncsere és a használati melegvíz tárolók cseréje történt. A korábban detektált, üzembiztonságot veszélyeztető kazánproblémák ezzel megoldásra kerültek.

Az Otthon rendelkezik orvosi szobával, látogatók fogadására alkalmas helyiséggel, tornaszobával, kerámia műhellyel és égető kemencével, kreatív szobával, két egységből álló terápiás szobával, egyéni foglalkoztató helyiséggel, valamint minden gondozási egységben egy mozgáskorlátozottak számára kialakított vizesblokkal. Az Otthon épületében található továbbá két olyan foglalkoztató helyiség, amelyben a fejlesztő foglalkoztatásban résztvevő ellátottak foglalkoztatása történik.

Az Otthonban a házastársak, élettársi kapcsolatban élők elhelyezését kétágyas szobákban biztosítják.

4.2.2. Szent András Otthon

Az Intézmény pszichiátriai betegeket ellátó otthona (7025 Bölcske, Andráspuszta 1) Bölcske községtől 5 km távolságra helyezkedik el. A helyközi buszmegálló az otthon kapujától 200 m-re található. Az otthon egy kastélyépületből és egy újabb építésű családi ház jellegű épületből áll, amelyet egy 16 hektáros erdővel, parkkal övezett terület vesz körül. A kastélyépületben 14 szobában 45 fő lakik, az újépítésű lakóegységben 15 fő került elhelyezésre. Mindkét épületben 1-2-3- illetve 4 ágyas szobákban biztosított a lakhatás. A lakószobák tiszták, rendezettek, az ellátottak személyes tárgyaival és bútoraival berendezettek.

⁵ TMK-83-1/2023. 24. oldal

⁶ TMK-83-35/2023. 24. oldal

A kastélyépületben található az ellátotti étkező és a közösségi együttlétre szolgáló helyiség, amelynek egy részén imasarkot alakítottak ki. Ugyancsak a kastélyépületben található a nővérszoba, az orvosi szoba és a betegszoba is. A tisztálkodás lehetőségét közös használatú helyiségekben biztosítják. A fürdőkádak, zuhanyzók és a mellékhelyiségek száma megfelel az SzCsM rendeletben⁷ előírtaknak. A vizesblokkokban a zuhanyzó mellé felszerelt fürdetőszékkel, kapaszkodóval segítik a nehezen mozgó ellátottak tisztálkodását. Ezenkívül mindkét épületben rendelkezésre áll egy-egy fürdőszoba és mellékhelyiség a mozgásukban korlátozott ellátottak számára. Mindkét épület hátsó bejárata akadálymentes. A lakószobákban az SzCsM rendeletnek megfelelően az egy főre jutó lakóterület meghaladja a 6m²/főt.

Az ellátottakra vonatkozó adatok

Az ellátottak azok a 18. életévüket betöltött, pszichiátriai szakvéleményével rendelkező betegek, akik kórházi gyógykezelést nem igényelnek.

Az intézményvezető beszámolója alapján a Szent András Otthon engedélyezett férőhelyeinek száma 60 fő. A vizsgálat időpontjában 28 férfi és 32 női ellátott élt az otthonban. Várólistán a vizsgálat időpontjában 60 fő szerepelt.

A házaspáros, illetve élettársi kapcsolatban élők elhelyezését, igény szerint külön szobában tudja biztosítani az otthon. A vizsgálat időpontjában nem volt olyan pár, aki közös szobában kívánt lakni.

A Szent András Otthon által biztosított szolgáltatások

Az otthon a szocioterápiás foglalkozások széles körét biztosítja pl.: zeneterápia, kreatív foglalkozások, biblioterápia, dráma és mozgás terápia. *A lakók rendszeres résztvevői a pszichiátriai betegek országos színhátszó találkozójának.*

Az otthon szakápolási engedéllyel rendelkezik. Házi orvos hetente egy alkalommal 8 órában, pszichiáter szakorvos havonta egy alkalommal tart rendelést az otthonban. A rendelés zavartalan működésének biztosításához orvosi szoba került kialakításra, amely egyben főnővéri szoba is.

A mentálhigiénés ellátás keretében az otthon programjai között szerepel a délelőtti felolvasás (hírolvasó klub), kézműves foglalkozások, készségfejlesztés, levélírás, egyéni konzultáció, színház- és tánc foglalkozás, valamint a főzőklub.

Az otthon *szociálterápiás foglalkoztatás* keretén belül munkaterápiát szervez. A szociálterápiás foglalkoztatás formái és szabályai az Intézmény házirendjében rögzítésre kerültek. Az ellátottakat mosodai, takarítói és kerti kisegítő feladatokba vonják be napi egy-két órában. Az otthont körülvevő park rendben tartása minden évszakban sok munkát biztosít a szociálterápiás foglalkoztatásban résztvevőknek.

A fejlesztő foglalkoztatás helyszínei a két intézményi foglalkoztató, a park, a veteményeskert, a fóliasátor, a gyümölcsös, az otthon helyiségei és a mosoda. A foglalkoztatók különálló épületekben találhatók, akadálymentesek, mellékhelyiséggel ellátottak, a berendezésük és felszereltségük a munkavégzéshez megfelelőek.

4.2.3. Az Árpád-házi Szent Erzsébet Otthonról

Az Intézmény bonyhádi telephelyén (7150 Bonyhád, Schweitzertanya 51) fogyatékos személyek otthona és pszichiátriai betegek otthona működik.

⁷ SzCsM rendelet 41. § (4) bekezdés b) pontja

Az engedélyezett férőhelyek száma a fogyatékos személyek otthonában 90 fő (70+20 zárolt férőhely), a pszichiátriai betegek otthonában 80 fő. Az I/2000. (I.7.) SzCsM rendeletben foglaltaknak megfelelően *a fogyatékos személyek, illetve pszichiátriai betegek ellátása külön épületben valósul meg*, melynek következtében az elkülönített ellátás biztosított.

Az otthon 1951 óta működik Bonyhád város külterületén, a 6-os számú út mellett. A főút mellett buszmegálló nem került kialakításra így *az otthon tömegközlekedési eszközzel nem megközelíthető*. Gyalogosan csak a főút mentén lehet megközelíteni, amely *gyalogosátkelő hely és járda hiányában rendkívül balesetveszélyes az ellátottak és a dolgozók közlekedése szempontjából*. Az ellátottak láthatósági mellényben, önállóan vagy csoportosan, illetve dolgozói kísérettel hagyják el az Intézményt. *Az említett útszakaszon sok baleset történik, ezért a közlekedésbiztonság fokozása érdekében megoldást jelentene a forgalom lassítása, valamilyen forgalomtechnikai eszközzel.*

Az otthon személyi, tárgyi és működési feltételei

A vizsgálat időpontjában a rendelkezésre álló dokumentáció⁸ alapján megállapítható, hogy a fogyatékos személyek ellátásában a vezető ápoló munkakör és 1 fő gondozó-, ápoló munkakör, míg a pszichiátriai betegek részlegében a gondozó-, ápoló munkakörben 2 álláshely volt betöltetlen.

Az Otthon területén több különálló épületben valósul meg az ápolás-gondozás, a foglalkoztatás, az adminisztratív feladatok ellátása, a tárolás és a porta szolgálat. Az épületekbe való akadálymentes bejutás megfelelő dőlésszögű rámpák segítségével, a szintek közötti akadálymentes közlekedés liftek segítségével biztosított. A lakók elhelyezésére két különálló épületegység szolgál, amelyek építészeti megoldásai lehetővé teszik az akadálymentes közlekedést. Az épületekben kapaszkodók segítik a mozgásukban korlátozott ellátottakat, az ajtók szélessége a kerekesszékekkel közlekedők számára megfelelő. Az otthonban mosoda és saját konyha működik.

Mind a fogyatékos személyeket ellátó épületegységben, mind a pszichiátriai betegek ellátásának helyt adó épületben biztosított az ellátottanként hat négyzetméter lakóterület.

Minden egység rendelkezik olyan helyiséggel, amely alkalmas a szocioterápiás és mentálhigiénés foglalkozások megtartására. Az otthon szakmai egységeiben a fürdőkádak, a zuhanyzók és a mellékhelyiségek száma megfelel a szakmai rendeletben előírtaknak.

Mindkét ellátási típus épületében megtalálható a nővérügyelet és a társalgó, továbbá kialakításra került az orvosi szoba, a betegszoba, az ellátotti ebédlő és a látogatók fogadására alkalmas helyiség. Az otthon bútorzata, berendezési és felszerelési tárgyai, valamint az életvitelhez szükséges körülmények az ellátottak életkori sajátosságainak, egészségi- és mozgásállapotának megfelelnek. Az Intézmény munkatársai törekszenek a lakókat körülvevő környezet barátságossá otthonossá tételére. Egy különálló épületben több olyan foglalkoztató helyiség került kialakításra, amelyben a fejlesztő foglalkoztatás is működik. *A házasság és élettársi kapcsolatban élők elhelyezését külön szobában biztosítja az Intézmény.*

Az SZGYF 2022-es és 2023-as helyszíni ellenőrzése⁹ feltárta, hogy a pszichiátriai részleg lakószobáinak linóleum borítása nagyon rossz állapotban van. A felújítás egyre sürgetőbb. A falak, mennyezetek javítását folyamatosan végzik.

A fürdő és mellékhelyiségek állapota az „F” és „C” részlegben mielőbbi beavatkozást igényel. Az F épületrészben a mennyezet többszöri javítást követően is leszakad. A helyiség szellőztetője kis kapacitású, csőrendszere gyakran meghibásodik. A falak továbbra is nedvesek,

⁸ 2021., 2022. évi szakmai beszámolók, valamint a fenntartói és a működést engedélyező szerv ellenőrzéseinek (2022., 2023.) jegyzőkönyvei

⁹ SZGYF fenntartói ellenőrzésének jegyzőkönyvei: TMK-151-2/2022, TMK-80-2/2023

meszelést követően hamar újra látszódnak a foltok, illetve az ajtók és ajtófélfák a nagy igénybevétel miatt elkorhadtak.

Az otthonban heti egy alkalommal vallási foglalkozáson vehetnek részt a lakók, ezenkívül az ellátottaknak minden évben lehetőségük van részt venni a máriakéremi zarándoklaton.

Az otthonban a teljeskörű ellátás mellett biztosított az egészségügyi -, mentális ellátás és a foglalkoztatást. Az otthon lakóinak mindennapi életét közösségi programokkal (modern tánc, néptánc, főzőszakör, zenés teadélután, film klub) igyekeznek színesebbé tenni. A sportszakör keretében korszerű sporteszközök adta lehetőségeket kihasználva mozoghatnak a lakók. A fejlesztő foglalkoztatás keretén belül többek között dísz tárgy és bőrárú készítést, textilszövést, szőnyeggyártást végeznek az ellátottak.

A fejlesztő foglalkoztatásban 38 ellátott dolgozik. A fejlesztő foglalkoztatás helyszínei a „B” épületben kialakított három műhelynek helyt adó foglalkoztató helyiség, az udvar, a kert, az Intézmény közös használatú területei és a mosoda.

4.2.4. A Mechwart András Otthonról

Az otthon 3,65 hektáros parkosított területen helyezkedik el Belecska település külterületén (7061 Belecska, Petőfi telep 2). A telek kerítéssel körbekerített egy oldalát közút határolja. Tömegközlekedéssel jól megközelíthető. Az otthonban az akadálymentes közlekedés (lift, kapaszkodók, kerekesszékek méretének megfelelő ajtószélesség) biztosított. A lakószobák alapterülete és a közösségi terek száma megfelel a jogszabályi előírásoknak. A lakók elhelyezése 2-4 fős szobákban valósul meg.

A vizsgálat időpontjában a kastélyépület több helyiségében és a vizesblokkokban felújítási munkálatok folytak. 2020-ban a kastélyépület tetőszerkezetét újították fel. A lakószobák és a közösségi terek bútorzata többségében a fokozott terhelés miatt elhasználódott. A bútorok részben a lakók tulajdonát képezik.

A szakosított ellátás körébe tartozó, tartós bentlakást nyújtó ápoló-gondozó otthon, középsúlyos, illetve súlyos értelmi fogyatékos, valamint értelmi- és más fogyatékoságban szenvedő, állandó és folyamatos ápolást igénylő személyeket fogad. A szakmai munkában az ápolás, gondozás, mellett a munkatársak fő feladatuknak tekintik a képességfejlesztést, a terápiás és a munka jellegű foglalkoztatást, valamint a fejlesztő foglalkoztatást. A lakók körében kedvelt tevékenység a dísz tárgykészítés és a gyertyaöntés. Az engedélyezett álláshelyek száma 63, amelyből a vizsgálat időpontjában 6 szakmai (ápoló-gondozó) álláshely betöltetlen volt.

Az ellátottak száma az otthonban jelenleg 80 fő. A lakók átlagéletkora 48 év. Sokan gyermekkoruk óta az Intézményben élnek.

A komplex támogatási szükséglet felmérés eredményei alapján az ellátottak jövőre vonatkozó elképzeléseikben, az életüket meghatározó kérdésekben nagyobb választási lehetőséget, a társas kapcsolataik kiszélesedésének lehetőségét, a nagyobb önállóság és döntési szabadság iránti igényüket fogalmazták meg. Azon lakók, akik jelenleg is munkát végeznek a jövőben is szeretnének dolgozni, munkájuk által jövedelemhez jutni, nyitottak az új lehetőségek irányában és szívesen vennének részt továbbképzésen is.

5. A vizsgálat megállapításai

5.1. A hatáskör tekintetében

Az alapvető jogok biztosa feladat- és hatáskörét, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságát az Ajbt. határozza meg.

A törvény 18. § (1) bekezdés 1) pontja alapján az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint *közszolgáltatást végző szerv tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár* (a továbbiakban együtt: visszásság), feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási pert – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.

Az Intézmény az Ajbt. 18. § (2) bekezdésére tekintettel közszolgáltatást végző szervnek tekintendő, így a működése vizsgálatára az alapvető jogok biztos hatásköre kiterjed.

Az Ajbt. 39/O. § (1) bekezdése értelmében továbbá a *fogyatékosági ügyi független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak* teljesítése érdekében az alapvető jogok biztos rendszeresen vizsgálja – a 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet nélkül, beadvány és felmerült visszásság hiányában is – a fogyatékosággal élő személyek jogainak a Fogyatékosági Egyezmény előírásainak való megfelelés szerinti érvényesülését. Ezen felül az Ajbt. 39/O. § (2) bekezdése alapján az alapvető jogok biztos a 18. § (4) bekezdésében meghatározottakon túlmenően természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékosággal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára.

5.2. Az alapvető jogok és alkotmányos elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztos egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget az Alaptörvényben kapott mandátumának, és következetesen, zsinórmértékként támaszkodik az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint az egyes alapjogi tesztekre.

5.2.1. A jogállamiság elve

Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése alapján Magyarország független, demokratikus jogállam. Az Alkotmánybíróság töretlen gyakorlata alapján ennek a jogállami minőségnek nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. Az Alkotmánybíróság által gyakran hivatkozott tétel, hogy a jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára.

Az Alkotmánybíróság döntéseiben felhívta a figyelmet, hogy a jogállamiságnak több összetevője van, az egyik legfontosabb alapkövetelmény a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége: a közhatalommal rendelkező szervek a jog által megállapított működési rendben, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket.¹⁰ A közigazgatás törvényessége akkor valósul meg, ha jogilag szabályozott eljárási keretek között működik, a jogkorlátozásra adott felhatalmazást pedig törvényi szinten pontosan kell meghatározni.

Nem hagyható figyelmen kívül továbbá, hogy a kiszámíthatóság – beleértve az egységes jogalkalmazást – és az eljárási garanciák biztosítása szorosan összekapcsolódik az egyes alanyi alapjogok, szabadságjogok védelmével, mintegy kölcsönösen feltételezik egymást.

5.2.2. Az emberi méltósághoz való jog.

¹⁰ Lásd: 56/1991. (XI. 8.) AB határozat

Az Alaptörvény II. cikke alapján az emberi méltóság sérthetetlen, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. Az Alaptörvény hatálybalépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybírói gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a méltóság az emberi étellel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. *Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni.* Emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit.¹¹

A fentiek túl a CRPD 3. cikke alapelveként deklarálja a veleszületett méltóság elvét és annak tiszteletben tartását.

5.2.3. A hátrányos megkülönböztetés tilalma, a fogyatékossgal élő személyek védelme

*Az Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése tartalmazza a diszkrimináció tilalmát, mely szerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékossg, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Az Alaptörvény XV. cikk (4) bekezdése szerint Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti. Az Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdése rögzíti, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékossgal élőket. Az Alaptörvény tehát az időseket és a fogyatékossgal élőket gondoskodásra szoruló és külön védelmet igénylő csoportként emeli ki. Az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésében rögzített a hátrányos megkülönböztetés általános tilalma alóli kivételt jelent az Alaptörvény idézett rendelkezése, amelyek alapján Magyarország az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedéseket is tesz. E rendelkezés értelmében az egyenlőség tartalmi megvalósulását szolgáló, az esélyegyenlőtlenség felszámolása érdekében tett pozitív megkülönböztetés megengedett. Az esélyegyenlőség elősegítése az állam részéről egy jogi lehetőséget biztosít, ugyanakkor bizonyos, valamely tulajdonságuk (pl. életkor, betegség, testi fogyatékossg) okán sajátos, kiszolgáltatottabb helyzetük miatt objektíve hátrányba kerülő személyek csoportjainál az állami beavatkozás *nem fakultatív feladat*: az állam köteles hatékony lépéseket tenni az eredendően, súlyosan egyenlőtlen helyzet felszámolására. Az alkotmánybírói esetjog szerint az állam szabadságot élvez abban, hogy milyen módon, milyen jogi, normatív és anyagi eszközökkel teljesíti az esélyegyenlőség előmozdítására vonatkozó alkotmányos kötelezettségét, mint államcél: e körben mérlegelni lehet az eszközök megválasztásában az állam teherbíró képességét.*

Az Alaptörvény mellett a CRPD preambuluma is kimondja, hogy *bármelynek a fogyatékossg alapján történő hátrányos megkülönböztetése az emberi személy veleszületett méltóságának és értékének megsértése.* A CRPD 4. cikk 1-2. pontja szerint a részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, a fogyatékossg alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül.

A CRPD 5. cikke deklarálja továbbá, hogy *a törvény előtt minden személy egyenlő, és mindenféle hátrányos megkülönböztetés nélkül jogosult a törvények által nyújtott védelemre és kedvezményre.*

5.2.4. A testi és lelki egészséghez való jog

¹¹ Lásd: 64/1991. (XII. 17.) AB határozat

Az Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdése értelmében a testi és lelki egészséghez való jog érvényesülése, mint államcél az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint nem nélkülözheti a nemzetgazdaság mindenkor teherbíró képességének mértékét. Az Alkotmánybíróság utalt arra is, hogy általános ismérvekkel csak egészen szélső esetekre korlátozottan határozhatja meg az állami kötelezettség kritikus nagyságát, vagyis azt a szükséges minimumot, amelynek hiánya már alkotmányellenességhez vezet.

Az 56/1995. (IX. 15.) AB határozat szerint a testi és lelki egészséghez való jogként meghatározott alkotmányi követelmény az államnak azt az alkotmányos kötelezettségét jelenti, hogy a nemzetgazdaság teherbíró képességéhez, az állam és a társadalom lehetőségeihez igazodva olyan gazdasági és jogi környezetet teremtsen, amely a legkedvezőbb feltételeket biztosítja a polgárok egészséges életmódjához, életviteléhez. Az alkotmánybírósági gyakorlat szerint a testi és lelki egészséghez való jog tehát önmagában alanyi jogként értelmezhetetlen, állami – intézményrendszert fenntartó, működtető – kötelezettségment fogalmazódik meg, amely magában foglalja azt a kötelezettséget, hogy a törvényhozó a testi és lelki egészség bizonyos területein alanyi jogokat határozzon meg.

A CRPD 25. cikke szerint a részes államok elismerik, hogy a fogyatékossgal élő személyek jogosultak a lehető legmagasabb színvonalú egészségügyi ellátásra a fogyatékossgal alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. A részes államok minden szükséges intézkedést megtesznek, hogy a fogyatékossgal élő személyek hozzáférjenek a nemhez igazodó egészségügyi szolgáltatásokhoz, beleértve az egészséghez kapcsolódó rehabilitációt.

5.2.5. A nemzetközi emberi jogi kötelezettségek érvényesítése

Az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése értelmében Magyarországnak a nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítani kell a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját, jelen esetben azt, hogy a magyar jogi szabályozás megfeleljen a CRPD által felállított és az ENSZ Fogyatékossgal Élő Személyek Jogainak Bizottsága (a továbbiakban: CRPD Bizottság) által jelzett kötelezettségeknek. Ebbe nemcsak az tartozik bele értelemszerűen, hogy a jogrendszerben nem maradhatnak olyan szabályok, amelyek nem egyeztethetők össze a CRPD rendelkezéseivel, hanem az is, hogy ahol szükséges, ott a jogalkotó érdemi és hatékony lépéseket tegyen a hiányzó szabályozás megalkotása érdekében. A CRPD 4. cikk 1., 2., és 4. pontjai a következők szerint rendelkeznek az általános kötelezettségekről:

„1. A részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, a fogyatékossgal alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy:

a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jelen Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében;

b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékossgal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében;

c) figyelembe veszik a fogyatékossgal élő személyek emberi jogainak védelmét és előmozdítását valamennyi politika és program során;

d) tartózkodnak minden olyan cselekedetben és gyakorlatban való részvételtől, amely nem összeegyeztethető a jelen Egyezménnyel, és biztosítják, hogy a hatóságok és közintézmények a jelen Egyezménnyel összhangban tevékenykedjenek;

e) minden megfelelő intézkedést meghoznak bármely személy, intézmény vagy magánvállalkozás által a fogyatékoság alapján történő hátrányos megkülönböztetés felszámolása érdekében. [...]

2. Tekintettel a gazdasági, társadalmi és kulturális jogokra minden részes állam vállalja, hogy a rendelkezésre álló erőforrásai felső határáig, és szükség esetén, a nemzetközi együttműködés keretében, intézkedéseket tesz e jogok teljes megvalósításának fokozatosan történő elérése érdekében, fenntartás nélkül, a nemzetközi joggal összhangban, a jelen Egyezményben foglalt kötelezettségek haladéktalan alkalmazására [...].

4. A jelen Egyezményben semmi nem értelmezhető úgy, mint ami befolyásolja a részes állam jogának, vagy az adott részes állam vonatkozásában hatályos nemzetközi jognak a fogyatékosággal élő személyek jogainak hatékonyabb szabályozását biztosító rendelkezéseit. A jelen Egyezményben részes államok joga, szerződesei, szabályozása vagy szokásai által elismert, vagy tartalmazott emberi jogok és alapvető szabadságok nem korlátozhatók vagy csorbíthatók arra hivatkozással, hogy a jelen Egyezmény az adott jogokat vagy szabadságokat nem, vagy csak kisebb mértékben ismeri el [...].”

A szerződések jogáról szóló Bécsi szerződés¹² 31. cikke értelmében a szerződést jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint, valamint tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni.

A CRPD 1. cikke értelmében „A jelen Egyezmény célja valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékosággal élő személy számára, és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása.” A CRPD alapelvei között elsőként említi továbbá, hogy a fogyatékosággal élő személyeket is megilleti a veleszületett méltóság, az egyéni autonómia tisztelete, beleértve a saját döntés meghozatalának szabadságát és a személyek függetlenségét.¹³ Ebből következően a jelentés tartalmában az emberi méltóság alapjogi védelmének primátusából vezeti le a fogyatékosággal élő személyeket megillető további és felhívott alapjogok érvényesülésének problémáit.

Ehhez kapcsolódóan kiemelem, hogy a CRPD elfogadása paradigmaváltást, szemléletváltást jelentett a fogyatékosággal élő személyek jogainak medikális megközelítésétől az emberi jogi megközelítés alapján való gondolkodás felé. Ennek lényege az inkluzív (az alany autonómiájának a szociális közegben való érvényesülése) és szubsztanciális (lényegi, a fogyatékos embert, mint az emberi jogok alanyát, és nem tárgyat szem előtt tartó) gondolkodásmód.¹⁴

Az ombudsman alkalmas arra, hogy a maga semleges és kiegyensúlyozó, közvetítő szerepével, illetve a kizárólag az alapjogvédelemre fókuszáló tevékenységével – az ENSZ nemzeti emberi jogi intézményeként – valós tartalmat adjon a CRPD-ben foglaltaknak.

6. A vizsgálat érdeme tekintetében

6.1. A CRPD 19. cikk - Önálló életvitel-közösségbe való befogadás

A CRPD önálló életvitelről és a közösségbe való befogadásról szóló 19. cikke rögzíti, az Egyezményben részes államok elismerik a fogyatékosággal élő személyek egyenlő jogát a közösségben való élethez és másokkal egyenlő szabad döntéshez való jogát; minden szükséges és hatékony intézkedést megtesznek annak érdekében, hogy a fogyatékosággal élő személyek

¹² Magyarországon kihirdette az 1987. évi 12. törvényerejű rendelet

¹³ CRPD 3. cikk a) pont

¹⁴ Theresia Degener, a CRPD Bizottság elnöke, az ENSZ Egyezmény kidolgozásának aktív résztvevője; 2013. január, Trier, Academy of European Law.

teljes mértékben élvezhessék e jogaikat és a teljes közösségi befogadást és részvételt, beleértve a következők biztosítását:

- a) a fogyatékossgal élő személyeknek másokkal azonos alapon lehetőségük van lakóhelyüknek és annak megválasztására, hogy hol és kivel élnek együtt, és nem kötelezhetőek bizonyos megszabott körülmények között élni;
- b) a fogyatékossgal élő személyek számára hozzáférési lehetőséget biztosítanak többféle otthoni, intézményi és egyéb közösségi támogató szolgálathoz, beleértve azt a személyes segítséget, mely a közösségben éléshez és a közösségbe történő beilleszkedéshez, valamint a közösségtől való elszigetelődés és kirekesztődés megelőzése céljából szükséges.

A Fot. 17. §-a kimondja, hogy a fogyatékos személynek joga van a fogyatékossgának, személyes körülményeinek megfelelő – családi, lakóotthoni, intézményi – lakhatási forma megválasztásához, egyben rögzíti, hogy a kiváltást a CRPD 19. cikkében meghatározottak figyelembevételével kell végrehajtani.

A Fot. hivatkozott szakaszához fűzött indokolás értelmében Magyarország 2007-ben ratifikálta a CRPD-t, amelynek 19. cikke új alapokra helyezi a fogyatékos személyek önálló életviteléről, illetve lakóhelyének megválasztásáról való gondolkodást.

Ennek alapján a fogyatékos személyek esetében is az olcsóbb – és a fogyatékos személyek számára kedvezőbb – családban maradási, illetve az önálló lakásban vagy lakóotthonban élést, illetve az ezeket elősegítő közösségi alapú szolgáltatásokat (szociális alapszolgáltatások) kell előnyben részesíteni a drágább és szegregáló tömegmértékű bentlakásos intézményi ellátással (szociális szakellátással) szemben.

Az OFP Lakhatás címszóval ellátott 7.7.2. alpontja kiemeli, hogy a fogyatékos személyek lakhatásával kapcsolatos döntések és programok tervezése és végrehajtása során különös súllyal kell figyelembe venni az önrendelkezés és a társadalmi integráció alapelvét. A fogyatékos személyek nagylétszámú bentlakásos intézményei kiváltásáról szóló kormányzati stratégia¹⁵ alapján folytatni szükséges a fogyatékos személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltását, hangsúlyt fektetve a kiváltással érintett személyek és intézmények felkészítésére, tájékoztatására, támogatására, egyebek mellett a kiváltást támogató mentorhálózat bővítése útján.¹⁶ Ezzel párhuzamosan fontos fejlesztési irány a támogatott lakhatás elterjesztését szolgáló fejlesztések indítása, a kapcsolódó jó gyakorlatok felhasználásával, tapasztalati szakértők bevonásával. Az otthonmaradás elősegítése érdekében bővíteni szükséges az önálló életvitelt elősegítő szociális alapszolgáltatások, és a lakóhelyhez közeli szolgáltatások körét.

Át kell tekinteni a lakások és a lakókörnyezet akadálymentesítésének támogatási rendszerét, az esetleges alternatív megoldások – egyebek mellett a fogyatékos felnőttek által igénybe vehető szociális bérlakások vagy az önálló tulajdonú speciális előtakarékossági formák – számbavétele mellett.

A Szocvtv. 75. § (1) bekezdése értelmében támogatott lakhatás a fogyatékos személyek, a pszichiátriai betegek – ide nem értve a demens személyeket – és a szenvedélybetegek részére biztosított ellátás, amely az életkornak, egészségi állapotnak és önellátási képességnek megfelelően, az ellátott önálló életvitelének fenntartása, illetve elősegítése érdekében biztosítja

¹⁵ 1295/2019. (V. 27.) Korm. határozat a fogyatékossgal élő személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásáról szóló 2019-2036. évekre vonatkozó hosszú távú koncepcióról

¹⁶ Annak során pedig különös figyelemmel a CRPD Bizottság 5. számú Általános észrevételére az önálló életvitelről és a közösségbe való befogadásról szóló CRPD 19. cikk kapcsán (2017, CRPD/C/GC/5); a CRPD Bizottságnak a CRPD Fakultatív Jegyzőkönyvének 6. cikke szerinti, Magyarországgal kapcsolatos vizsgálatáról szóló jelentésére (2020, CRPD/C/HUN/IR/1, kiemelten 114. pont); a CRPD-Bizottság 2022. október 10-én kiadott vonatkozó „Irányelvek az intézményi elhelyezés megszüntetéséről, beleértve a veszélyhelyzeteket is” dokumentumára (2022, CRPD/C/5); valamint a CRPD Bizottság Magyarország egyesített második és harmadik időszakos jelentéséhez kapcsolódó Záró észrevételeinek vonatkozó pontjaira (2022, CRPD/C/HUN/CO/2-3; 41. pont)

a lakhatási szolgáltatást; az önálló életvitel fenntartása, segítése érdekében a mentálhigiénés, szociális munka körébe tartozó és egyéb támogató technikák alkalmazásával végzett esetvitelt; a közszolgáltatások és a társadalmi életben való részvételt segítő más szolgáltatások igénybevételeiben való segítségnyújtást; az ellátott komplex szükségletfelmérése alapján, erre vonatkozó igény esetén a felügyeletet, az étkeztetést, a gondozást, a készségfejlesztést, a tanácsadást, a pedagógiai segítségnyújtást, a gyógypedagógiai segítségnyújtást, a szállítást, a háztartási vagy háztartást pótló segítségnyújtást. A SzCsM rendelet pedig rendelkezik a támogatott lakhatás részletszabályairól.

A vizsgálat feltárta, hogy az intézményi férőhelykiváltása a vizsgálat tárgyát képező Intézmény vonatkozásában – habár az rendelkezik érvényes kiváltási tervvel –, forráshiány miatt ez idáig elmaradt.

Az intézményi férőhely kiváltás folyamata a jelen aktuális és sürgető feladata, az intézményekben élő ellátott személy részére pedig az esély a méltó emberi létre. A szociális intézményi férőhelyek kiváltásának teljes megvalósulásáig azonban az intézményeknek kell biztosítaniuk a fogyatékossgal élő személyek számára a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való jog, az egyenlő bánásmód követelménye és a CRPD-ben rögzített követelmények érvényesülését.

A fentiekre tekintettel megállapítom, hogy az Intézmény férőhelyei kitagolásának időbeli elhúzóddása az ott élő fogyatékossgal élő személyek vonatkozásában a CRPD 19. cikkében deklarált önálló életvitel és a közösségbe való befogadás jogának sérelméhez vezet.

6.2. Az Intézmény szolgáltatásait igénybe vevő fogyatékos személyek alapvető jogainak vonatkozásában

A *fogyatékossgügyi független mechanizmus* keretében folytatott jelen vizsgálat elsődleges célja az Intézmény működésének megismerése és alapvető, emberi jogi szempontú monitorozása volt. További célként fogalmazódott meg annak átfogó vizsgálata, hogy a fogyatékossgal élő intézményi ellátottak alapvető jogai a CRPD-ben foglaltaknak megfelelően, teljeskörűen érvényesülésnek-e a vizsgálatban érintett otthonok vonatkozásában.

Az SZGYF fenntartásában működő integrált Intézmény személyes gondoskodás keretébe tartozó szakosított ellátásokat nyújt, ezen belül ápolást-, gondozást nyújtó intézményi, rehabilitációs intézményi és lakóotthoni ellátásokat biztosít. A különböző ellátási formákban összesen 1004 férőhely áll rendelkezésre.

Az Intézmény valamennyi telephelye rendelkezik szakápolási tevékenységre vonatkozó, egészségügyi szolgáltatásra jogosító működési engedéllyel, 2023. július 15-től szakápolási központot is működtet.

A gyermekkorú személyeket ellátó Hétszínvilág Otthon az SzCsM rendelet 59. § -nak megfelelően gondoskodik a tankötelezettségi kort elért gyermekek tanulási képesség vizsgálatának megszervezéséről, gyógypedagógiai fejlesztéséről, valamint a gyermekek állapotának megfelelő képzési kötelezettség teljesítéséről.

A vizsgált otthonokban az ellátottak létszáma egy lakószobában sem haladja meg a négy főt, és biztosított valamennyi ellátott tekintetében az egy ellátottra előírt legalább hat négyzetméternyi, a lakóotthonok esetében nyolc négyzetméternyi lakóterület.

Az Intézmény, Házirendjében foglaltaknak megfelelően gondoskodik a Szocvtv.-ben meghatározott ellátotti jogok¹⁷ érvényesüléséről, valamint biztosítja az ellátottak érdekvédelmét.

Az Intézményben megvalósuló fejlesztő foglalkoztatás kiemelkedő jelentőséggel bír mind az ellátottak, mind pedig az Intézmény dolgozói szempontjából. Elősegíti és ösztönzi a

¹⁷ Szocvtv. 94/E. §.

fogyatékos emberek integrációját, illetve re-integrációját a munkaerőpiacon, felhívja a társadalom figyelmét a megváltozott munkaképességű emberek értékeire, képességeire és munkához való jogára. A foglalkoztatás során előállított termékek piaci értékesítésén keresztül közvetítik, hogy a megváltozott munkaképességű emberek munkájukkal értéket hoznak létre, mindez pedig értelmet ad a fogyatékos személyek munkájának, tudatosítva egyúttal, hogy értékes tagjai a társadalomnak.

Kiemelést érdemel, hogy a szakmai munka elismeréseként az Intézmény 2022. szeptemberében „Az Év Fejlesztő Foglalkoztató Intézménye” oklevélben részesült.

A vizsgálat feltárta, hogy az értelmi és halmozottan fogyatékos személyek lakhatásáról és teljeskörű ellátásáról gondoskodó Hétszínvilág Otthon két lakóotthona sürgős felújításra szorulnak. Az esőzések utáni beázások, miatt a falak megrongálódtak, penészesek, amely elsősorban a folyosókon és a vizesblokk területén szembetűnő. A szakemberek véleménye szerint a probléma megszüntetése érdekében tetőcserére lenne szükség, azonban a pénzügyi fedezet ehhez a vizsgálat idején nem volt biztosított. Amíg ez nem valósul meg addig belső munkálatokkal próbálják az állagmegóvást biztosítani.

Az Árpád-házi Szent Erzsébet Otthon vonatkozásában az SZGYF 2022-es és 2023-as helyszíni ellenőrzése¹⁸ feltárta, hogy a pszichiátriai részleg lakószobáinak linóleum borítása nagyon rossz állapotban van, balesetveszélyes, azonnali felújítást igényel.

A fürdő és mellékhelyiségek állapota az „F” és „C” részlegen mielőbbi beavatkozást igényel. Az F épületrészben a mennyezet többszöri javítást követően is leszakad. A helyiség szellőztetője kis kapacitású, csőrendszere gyakran meghibásodik. A falak továbbra is nedvesek, meszelést követően hamar újra látszódnak a foltok, illetve az ajtók és ajtófélfák a nagy igénybevétel miatt károsodtak.

Az intézmények felelősek a lakók testi és lelki jóllétének biztosításáért. Az egészséghez és egészséges környezethez való jog biztosítása a bentlakásos intézményekben nem csak az egyéni jóllétet növeli, hanem hozzájárul a lakók teljesebb, boldogabb és önállóbb életéhez is.

Az Árpád-házi Szent Erzsébet Otthon Bonyhád város külterületén, a 6-os számú út mellett található. A főút mellett buszmegálló nem került kialakításra. Gyalogosan csak a főút mentén lehet megközelíteni, ami rendkívül balesetveszélyes, ezáltal az Otthon nem felel meg az SzCsM rendelet 4. § (1) a) pontjában foglalt¹⁹ követelménynek.

A könnyen elérhető tömegközlekedési lehetőségek hiánya továbbá korlátozza az ellátottak kapcsolattartási lehetőségeit, hátráltatja az érintett fogyatékossgal élő személyek önálló életvitelét és a közösségbe való befogadását, személyes mobilitásuk minél szélesebb körben való gyakorlását.

*A vizsgálat során megállapításra került, hogy integrált intézményi szinten az ellátottakkal közvetlenül foglalkozó személyes gondoskodást végző szakmai állomány szakképzettségi aránya megfelel az SzCsM rendelet előírásainak. Egyre nagyobb gondot okoz viszont az Intézmény jogszabályi előírások szerinti működtetése szempontjából az évről – évre növekvő tendenciát mutató foglalkoztatotti fluktuáció, valamint a megüresedett ápoló, gondozó álláshelyek, és a felsőfokú egészségügyi ismereteket igénylő szakápolói álláshelyek ésszerű időben történő betöltése. Az Intézmény a munkaerőhiány kezelése érdekében megváltozott munkaképességű dolgozók alkalmazása mellett döntött, elsődlegesen a kisegítő munkakörökben 4-6 órában a rehabilitációs hozzájárulás terhén. Az Intézmény feladatellátásban továbbá egyre nagyobb hangsúlyt fektet a *team munkára*, így – az Intézmény álláspontja szerint – kevesebb magasan képzett szakember jelenlétével is biztosított a biztonságos, és megfelelő minőségű ellátás.*

¹⁸ TMK-151-2/2022, TMK-80-2/2023

¹⁹ SzCsM rendelet 4. § (1) a) A személyes gondoskodást nyújtó intézményt úgy kell kialakítani, hogy az tömegközlekedési eszközzel könnyen megközelíthető legyen.

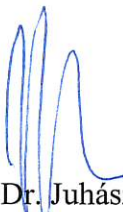
A fentiekre tekintettel megállapítom, hogy az Intézmény személyi és tárgyi feltételeiben mutatkozó hiányosságok visszásságot okoznak, továbbá nem felelnek meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.

7. Intézkedéseim

A jelentésben feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszásságok orvoslása, valamint jövőbeli bekövetkezésének megelőzése érdekében

1. az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján felkérem a *Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság főigazgatóját*, hogy a jelentésben foglaltak figyelembevételével,
 - a) gondoskodjon arról, hogy a Hétszínvilág Otthonban és az Árpád-házi Szent Erzsébet Otthona tárgyi feltételek vonatkozásában megfeleljen a jogszabályi követelményeknek;
 - b) kezdeményezze az Árpád-házi Szent Erzsébet Otthon biztonságos megközelíthetősége érdekében a Dél-dunántúli Közlekedési Központ Zrt-nél a buszmegálló létrehozását, hogy az Intézmény tömegközlekedési eszközzel könnyen megközelíthető legyen, valamint tegyen lépéseket a biztonságos gyalogosforgalom feltételeinek kialakítása érdekében;
2. az Ajbt. 32. § (1) bekezdése alapján felkérem a *Galagonya Integrált Szociális Intézmény Tolna Vármegye intézményvezetőjét*, hogy a jelentésben foglaltakra tekintettel tegye meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a működés személyi feltételei vonatkozásában az Intézmény megfelelhessen a jogszabályi követelményeknek, ennek érdekében gondoskodjon megfelelő hosszútávú stratégia kidolgozásáról a munkaerőhiány felszámolása és a fluktuáció csökkentése érdekében.

Budapest, 2025. november 18.

Dr. Juhász Imre

